

AMO.CZ

SRPEN 2016

BRIEFING PAPER | 15

Ohlasy britského referenda: Důsledky pro ČR a EU

Kryštof Kruliš

Konrad
Adenauer
Stiftung

V den oznámení výsledků referenda o setrvání Velké Británie v Evropské unii (24. června 2016) zorganizovala Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), ve spolupráci se zastoupením Konrad-Adenauer-Stiftung v České republice, uzavřený kulatý stůl „Výsledek britského referenda: co znamená pro ČR a EU?“ pro přední osobnosti z politických stran, státní a akademické sféry a think-tanků, které se tomuto tématu věnují.

Setkání mělo charakter prvotního brainstormingu reakcí na výsledek referenda. Zaznělo na něm tak široké spektrum názorů reflektující pestrost profesních specializací i názorů jednotlivých diskutujících. Tento briefing paper shrnuje základní výstupy z diskuse při zachování názorové různorodosti.

Interpretace výsledků referenda a jak začít s procesem vystoupení

Voliči ve Spojeném království se v referendu většinou 52 % vyslovili pro odchod své země z Evropské unie. Účast v referendu přitom dosáhla velmi vysoké úrovně 72,2 %. Byla tak výrazně překonána voličská účast z parlamentních voleb, která se v Británii v posledních letech pohybovala mezi 60 a 65 %, i účast v britském referendu o setrvání v Evropském hospodářském společenství z roku 1975, ke kterému přišlo 64,6 % registrovaných voličů.

Podle některých řečníků hlasování v referendu odhalilo **generační problém**, když mladší generace se klonila spíše k setrvání v Evropské unii, zatímco starší generace k odchodu. Zároveň je však nutné dodat, že mladší generace má tradičně menší morálku volební účasti. Výsledek referenda je tak problematické interpretovat pouze coby neochotu starší generace naslouchat tomu, jak by si mladší chtěli uspořádat svou budoucnost, ale je nutné přisoudit díl odpovědnosti i lhostejnosti samotné mladší generace. **Představitelé Evropské unie a členských států by neměli činit z evropské integrace předmět generačního sváru, ale usilovat o takovou podobu evropské integrace, která bude přijatelná napříč generacemi.** Uvedená věková struktura hlasujících v referendu je rovněž důkazem toho, že na straně zastánců evropské integrace není až takovým problémem neschopnost využít moderní komunikační kanály. Naopak zmiňované statistiky spíše nasvědčují tomu, že tato stránka komunikační strategie je zvládnutá. Co chybí, je spíše schopnost komunikovat a přesvědčit mimo prostředky moderní komunikace.

Zazněla i trpčí interpretace výsledků, že prosperita nás v Evropě přestala bavit, toužíme po vzrušení. Ze strany euroskeptičtějších řečníků naopak zaznělo, že Británie si uchovala zdravý smysl pro realitu a navzdory tomu, že již před referendem měla řadu výjimek, lidé v Británii, i s ohledem na historické odlišnosti od kontinentální Evropy, odmítli přenos svrchovanosti na nadnárodní instituce Evropské unie.

Tématu odlišnosti ostrovní a kontinentální mentality se věnovaly i méně euroskeptické hlasy. Poukazovalo se přitom zejména na to, že v poslední dekádě údajně docházelo k divergenci mezi Velkou Británií a zbytkem Evropské unie. Podle tohoto názoru zatímco střeoevropský region konvergoval směrem k evropské integraci a jejím institucím, Velká Británie divergovala a to z důvodu odlišnosti psaného kontinentálního práva a **britského (anglického) právního systému common law**. Velká Británie se tak stala největší brzdou legislativy Evropské unie a při jejím přijímání je značně zpomalujícím aktérem. Tento názor však byl jinými řečníky odmítnut coby příliš zjednodušující či přinejmenším ne zcela argumentačně správně podaný. Je faktem, že britské právo bylo v posledních dekádách silně europeizované. Rozdíly kontinentálního práva a práva common law v Británii tak zůstaly především v části soukromého práva. V této doméně je však ingerence politik Evropské unie stále spíše limitovaná, na rozdíl od oblasti práva veřejného. Také otázka Británie coby státu protivícímu se legislativě Evropské unie není přesná. **Británie je dle oficiálních**

statistik Evropské komise členským státem, který má v oblasti vnitřního trhu dlouhodobě nadprůměrné výsledky v transpozici i implementaci evropského *acquis*, a to na rozdíl i od řady států, které jsou tradičně považovány za „motory“ evropské integrace. Uvedenou roli „zpomalovače“ tak lze Británii přičíst spíše jen v určitých oblastech, jako je evropská legislativa v oblasti sociální ochrany či oblasti bezpečnostní spolupráce.

Shoda nepanovala ani v otázce budoucí jednoty Spojeného království. Zatímco řada řečníků poukazovala na statistiky, dle kterých se **Skotsko přiklonilo 62 % k setrvání v Evropské unii**, znalci britských poměrů očekávání rychlého rozpadu Británie spíše tlumili. Samostatné Skotsko je velká idea prosazovaná Skotskou národní stranou. V minulosti však byla nesena vizí bohatého Skotska, zejména s ohledem na zásoby ropy a její cenu. Po výrazném propadu cen ropy jsou však scénáře prosperujícího samostatného Skotska mnohem méně realistické. Pokud bude politická elita na ostrovech obezřetná, může jednání se zbytkem Evropské unie vést spíše ke stmelení Spojeného království, než k jeho rozpadu. Někteří řečníci navíc poukázali, že v průběhu vyjednávání s Evropskou unií vyvstanou určitě i body, ve kterých budou Skotské zájmy mnohem bližší Londýnu než Bruselu.

Poznatek z britského referenda může být i takový, že nemá smysl dělat referendum švýcarského stylu, když nemáme Švýcary. Ve Švýcarsku politická kultura vznikla na základě toho, že se konají referenda o zásadních otázkách, a pak lze k rozhodnutí předložit občas i otázku zásadního významu. Problémem však může být, pokud se v tradičních zastupitelských demokraciích, jako je Velká Británie, občanům jednou za čas dá možnost rozhodnout o zcela klíčové otázce.

Zazněly také názory, že je důležité, aby vyjednávání o odchodu Velké Británie nebylo takové, jak naznačovaly některé hlasy z institucí Evropské unie. Neměla by tedy být hlavní snaha Velkou Británii potrestat, ale oboustranně moderovat možné negativní důsledky britského odchodu. Z pohledu Evropské unie a zbývajících 27 členských států by bylo nejlepší vyjednat hned a spustit článek 50 Smlouvy o Evropské unii (dále jen „SEU“). Britové si však budou uvědomovat, že spuštění článku 50 SEU by bylo Damoklovým mečem vzhledem ke lhůtě dvou let a možnosti jejího prodloužení pouze jednomyslným hlasováním všech členských států.

Možné dopady na nálady v Evropské unii a budoucnost evropské integrace

Výsledek referenda bude podle některých názorů znamenat **posílení pro všechny euroskeptické síly** napříč Evropou. Zesílí požadavky na pořádání obdobného referenda i v jiných státech. Zmíněno bylo například Švédsko, které ve Spojeném království vidí vzor svého postoje k evropské integraci. Euroskeptické názory pak v britském referendu vidí nastartování procesu vedoucího k rozpadu stávající podoby Evropské unie a doufají, že se tak stane pragmatickým a rozumem řízeným postupem. Naopak názory podporující integraci zmínily obavu, aby odchod Británie nespustil dominový efekt, který se nezastaví jen u evropské integrace, ale mohl by zasáhnout i bezpečnostní struktury ve světě, například NATO.

Jiné hlasy naopak zdůraznily, že nebude příliš chuti něco takového jako v Británii opakovat, když odchod z Evropské unie může být traumatem i pro samotnou britskou společnost. Referendum by tak naopak mohlo mít velice uklidňující vliv na konání podobných referend jinde v Evropě.

Rizikem odchodu Británie pak je rozpad klubového myšlení mezi elitou v Evropské unii. Krize eurozóny údajně změnila systém komunikace a zdvořilost mezi elitami vymizela. **Evropská unie je nyní klub, ze kterého odchází elitní členové.** Rozšíření z roku 2004 a 2007 přitom nebyla dosud zcela zpracována. Odchod Británie tak může vést ke stmelení šestice států zakládajících evropská

společenství. Například **ve Francii může převládnout názor, že Brexit je cestou zpátky od kurzu neudržitelného rozšiřování Evropské unie zpět do komfortnějšího, bezpečnějšího užšího kruhu.** To by mohlo vést k relativnímu posílení postavení Francie v rámci integrace, což může paradoxně tlumit tamní euroskepticismus. Rovněž nedávné referendum o Asociační dohodě mezi EU a Ukrajinou v Nizozemsku lze interpretovat tak, že další rozšiřování není na pořadu dne. To může být však velmi negativním signálem pro západní Balkán, který je dlouhodobě bolavým podbříškem Evropy. Slovenské předsednictví v druhé polovině roku 2016 tak bude ve velmi obtížném období. **S odchodem Velké Británie se posouvá gravitační střed evropské integrace na osu Berlín-Paříž.**

Budou se objevovat legitimní otázky, zda harmonizace v Evropské unii nejde špatným směrem. Zda jsme nepřestali **rozeřovat podstatné věci od podružných.** Evropská unie by se tak měla mnohem víc začít **soustředit i na problematiku bezpečnosti** a zvážit, zda je nutné se zabývat méně podstatnými otázkami na celoevropské úrovni. Důležité je i jak **více zapojit občany do integračního procesu.** Zazněly názory upřednostňující **větší roli národních parlamentů.** Do protikladu tomu však byly dány i hlasy upřednostňující **vznik skutečných celoevropských politických stran,** které by skutečně zprostředkovaly demokratickou legitimizaci, jakož i **reforma institucí Evropské unie,** která by zajistila přímou odpovědnost Evropské komise, včetně volby jejího předsedy.

Nelze vyloučit, že Brexit přinese i prohloubení evropské integrace. **Zejména eurozóna nemá na výběr. Musí se integrovat.** Evropská integrace však zároveň aktuálně čelí i tomu, že její image byla v řadě států poškozena postojem v migrační krizi. Ve společnosti narůstá obava z rozhodnutí přijímaných na evropské úrovni a strmě stoupá nespokojenost s Evropskou unií. **Argument postavený na migrační politice a bezpečnostních tématech byl upřednostňován i stoupenci Brexitu a dokázal přesvědčit většinu Britů k hlasování pro odchod, přestože si uvědomovali, že přinejmenším v nejbližších letech si tím ekonomicky pohorší.** Obdobné postoje odmítající neregulovanou migraci (uvnitř i vně Evropské unie) sílí i v dalších státech. Zdaleka nejde jen o státy z rozšíření 2004 a 2007. Ani Francie není podporovatelem posilování společné migrační politiky. **To by svědčilo pro to, že obyvatelstvo neodmítá ekonomickou integraci jako takovou a v řadě sektorů není proti prohlubování ekonomických aspektů společného vládnutí.** Pro získání širší podpory je však důležité nelézt cestu k omezení neregulované masové migrace.

Brexit tak nelze chápat jako katastrofu, ale spíše coby výzvu. Není-li vize, regenerují se osobnosti, které by vizi rozvíjely. Globalizace a její efekty jako je změna struktury mezinárodní dělby práce (trendy off-shoringu či outsourcingu), masová migrace či potenciál internetu pro různé formy radikalizace, jsou málo reflektované, což vede ke ztrátě vlastní identity. Reakcí na množství mostů je stavění plotů. **Nastane proto doba revitalizace a redefinování evropského projektu** a bude zapotřebí nalézt novou identitu.

Možné dopady na ČR

Většina hlasů v debatě se shodla, že **odchod Británie je špatný pro Českou republiku.** Evropská unie se nerozpustí, ale s Brity zmizí její silný liberální náboj, a to přesto, že i ve Spojeném království se postupně objevují neliberální proudy, například v současném vedení labouristů či v průběhu kampaně za Brexit. **Česká republika se bude muset naučit formulovat své zájmy, aniž by se spoléhala na podporu ostrovního království.** Pokud jde o důsledky pro náš region, zásadní nebude ekonomický dopad, jako spíše dopad politický a geostrategický.

Z hlediska České republiky tak dle některých názorů bude důležité udržet co nejpevnější vztahy a dialog s Německem. Dnes je Německo ještě dominantnější než před referendem. Vstup do eurozóny se tak může stát strategickou otázkou. Racionálně vzato je Česká republika příliš daleko od jádra Evropské unie

a od Německa. Emocionálně však může být pro většinu obyvatel již pocitově až příliš blízko. Česká republika a její politická scéna tak má řadu domácích restů. Je potřeba debatovat nejen o eurozóně, ale i o tom co do evropského projektu skutečně chceme vložit.

Ve chvíli, kdy bude Česká republika dlouhodobě na okraji a mimo eurozónu, vystoupí do popředí geopolitické aspekty. Ocitneme se v nárazníkové zóně mezi východní a západní Evropou. Argument, že můžeme stát mimo, není reálný. Pokud jde o bezpečnost, geopolitika se nás týká, ať chceme, nebo ne. Otázka zajišťování bezpečnosti a stability Evropy daleko překračuje oblast eurozóny a i pokud se do ní Česká republika nezapojí, je pro ni velmi důležité usilovat o prohlubování bezpečnostní politiky Evropské unie. Obdobné zájmy v oblasti bezpečnosti jako Česká republika mají i další státy stojící mimo euro, jako například Polsko, Švédsko či Dánsko. To je příležitost pro hledání nových spojení a pozitivního zapojení v evropském projektu.

Diskutované okruhy

- Jaká bude vnitropolitická situace ve Velké Británii a **kdo bude jednat o podmínkách vystoupení**?

- Je to nezdar evropské integrace? Měla by Evropská komise nabídnout demisi, popřípadě **měly by se uskutečnit předčasné volby** do EP a kdy? Má současný Evropský parlament mandát schvalovat dohodu o podmínkách vystoupení Spojeného království dle čl. 50 Smlouvy o EU?

- Jak dlouho může jednání o podmínkách britského vystoupení z EU trvat? Do jaké míry to **paralyzuje ostatní evropskou agendu**? Bude následovat dominový efekt, nebo jde jen o specifikum Velké Británie?

- Co je **českým zájmem při jednáních o britském vystoupení** z EU? Je Visegrádská skupina vhodnou platformou pro hledání spojenců v této otázce, když má Česko např. v otázce pracovní migrace mnohem méně v sázce?

- Jaká bude **situace nečlenských zemí Eurozóny po odchodu Velké Británie** z EU? Začne se po odchodu Spojeného království postupně čím dál více klást rovnítko mezi EU a Eurozónou a co to znamená pro ČR?

- Bude EU bez Velké Británie nadále **ochotná uzavírat dohody o volném obchodu**? Jak se změní zájmy a priority v tomto ohledu?

- Jaký **vliv bude mít odchod Spojeného království z EU na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku**? Jaký posun lze v této oblasti očekávat? Přehodnotí velcí světoví hráči v čele s USA v reakci na odchod Velké Británie z EU svůj postoj k evropské integraci?

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Prague, CZ

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Kryštof Kruliš

Kryštof Kruliš je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na vnitřní trh a právo EU a vztah EU a anglofonních zemí.

krystof.krulis@amo.cz

Briefing paper byl připraven v rámci projektu Eurozóna 2.0 – střeoevropská odpověď, který je podpořen Konrad-Adenauer-Stiftung. Text nevyjadřuje názory Konrad-Adenauer-Stiftung.